

ΓΙΩΡΓΗ ΣΑΡΑΝΤΗ: «ΛΑΥΡΙΟ». ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Ο Γιώργης Σαραντής γεννήθηκε στην Αθήνα το Δεκέμβρη του 1923 και πέθανε στην ίδια πόλη, αρκετά νέος, το 1978. Σπούδασε πολιτικές επιστήμες στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας (1938 - 1945), αλλά σταδιοδρόμησε ως υπάλληλος του Υπουργείου Οικονομικών (1941 - 1948) και κυρίως ως Οικονομικός Σύμβουλος Επιχειρήσεων.

Εμφανίστηκε στα Γράμματα το 1939 με την ποιητική συλλογή «Διάχυτες αισθήσεις». Αν και θήτευσε με επιτυχία και στη θεατρική γραφή και στη μετάφραση ξένων ποιητών, καταξιώθηκε στο χώρο της λογοτεχνίας μας ως κατ' εξοχήν ποιητής. Εκτός από την πρώτη έδωσε κι άλλες πέντε ποιητικές συλλογές. Το «Λαύριο» είναι η τρίτη κατά σειρά. Βγήκε το 1949 αλλά κυοφορήθηκε τέσσερα χρόνια νωρίτερα, το 1945. Αλήθεια, πώς συνδέθηκε ο Σαραντής, ένας γνήσιος πρωτευουσιάνος, με την πόλη των μεταλλωρύχων για να της αφιερώσει ένα από τα καλύτερα ποιητικά δημιουργήματά του; Να τι μας λέει σχετικά η χήρα του ποιητή κ. Ηλέκτρα Γιώργη Σαραντή: «Ήταν φθινόπωρο του 1945. Ο Γιώργος —νεαρός μπαμπάς τότε— πήρε ξαφνικά μετάθεση απ' το Υπουργείο Οικονομικών, για το δημόσιο Ταμείο Λαυρίου, σαν επιμελητής Εισπράξεων. Ξεκίνησε με την ολιγομελή οικογένειά του για μια νέα ζωή, με πολλή δουλειά, πολλή δραστηριότητα και πολλή νοσταλγία για την πατρίδα του την Αθήνα... Εκεί, με τις πρώτες μέρες μας παραχώρησαν ένα από τα σπίτια που διέθεταν για τους εργάτες της Γαλλικής Εταιρείας. Το μέρος εκεί ήταν ήσυχο μ' ένα χαρακτήρα ιδιόμορφο, ιδίως όταν φυσούσε εκείνος ο δυνατός άνεμος και ξετρέλλαινε τους φοίνικες που απ' αυτούς είναι

γεμάτο το Λαύριο. Η θάλασσα σχεδόν αφιλόξενη με τους μαύρους βράχους της και αντίπερα η Μακρόνησος. Δεν άργησε να αποκτήσει φίλους απλούς ανθρώπους και μαζούνταν τα βράδυα σε ταβερνάκια για ένα ξέδωμα από τους αριθμούς και τους λογαριασμούς. Αυτή ήταν άλλωστε η μόνη μας ψυχαγωγία. Και κάποιο πρωινό χτύπησε η πόρτα μας... Ένας χωροφύλακας ήρθε εξουσιοδοτημένος να τον συνοδεύσει στη Χωροφυλακή. Την ίδια μέρα μαζί με άλλους έφυγε μ' ένα φορτηγό για την εξορία».

Ο ποιητής και κριτικός Στέλιος Γεράνης, κι όχι βέβαια μονάχα αυτός, πιστεύει πως «το κορύφωμα της πικρής συγκομιδής» του Γιώργη Σαραντή είναι η σύνθεση «Ποιος ήτανε ο Αλέξανδρος;» Ίσως να έχει δίκιο. Προσωπικά έχουμε τη βεβαιότητα πως η πιο φιλόδοξη τουλάχιστον ποιητική προσπάθειά του είναι το «Λαύριο». Ο Σαραντής είναι σε μια οριακή ηλικία για ποιητή (25 χρονών), αισθάνεται ώριμος. Έχει κατακτήσει τα εκφραστικά του μέσα και διαθέτει μια γερή ιδεολογική αρματωσιά. Κι ακόμη έχει βιώσει νωπές ακόμη τις σημαδιακές εξελίξεις του νεότερου ελληνισμού - κατοχή, απελευθέρωση, Δεκεμβριανά, δυναμική επέμβαση του συμμαχικού παράγοντα κ.ά. Είναι ο ίδιος μέσα στο πολιτικό παιχνίδι, υφιστάμενος διώξεις από το μεταδεκεμβριανό κράτος. Σ' αυτή την κρίσιμη ώρα η μοίρα το θέλησε να ζει και να εργάζεται σε μια πόλη που, από μόνη της, του δίνει όλα εκείνα τα απαραίτητα ερεθίσματα για έντονους προβληματισμούς, βαθιές ενδοσκοπήσεις, ανασυντάξεις, νέους οραματισμούς και καινούριες εξορμήσεις.

Ο Σαραντής υποτιτλοφορεί σεμνά το «Λαύριο» «χρονικό 1941 - 44». Όμως στην ουσία το ποίημα είναι πολύ πιο φιλόδοξο από μια απλή καταγραφή. Δεν περιορίζεται μονάχα στη νατουραλιστική περιγραφή εικόνων από τη ρημαγμένη εργατούπολη, ούτε στην προβολή ενός συμβόλου (κοντά στα τόσα άλλα) σωματικής εξαθλίωσης αλλά και ψυχικής ανάτασης. Μέσα από την ακτινογραφία μιας «άρρωστης» πόλης ανιχνεύει ολόκληρη την παθογένεια της εποχής του, γίνεται ο αυθεντικός εκφραστής της. Από την άποψη αυτή το «Λαύριο» δεν εξαντλείται στην περιγραφή του ανθρωπογεωγραφικού χώρου μιας συγκεκριμένης πόλης αλλά επεκτείνεται στη δραματική έκφραση της «ληλατημένης ζωής» ενός ολόκληρου λαού. Κι ακόμη ο Σαραντής προσπάθησε κι ως ένα μεγάλο βαθμό το κατόρθωσε, με ση-

μείο αναφοράς το Λαύριο, να αποκαλύψει το στίγμα (με τη διπλή έννοια) της γενιάς του και να συλλάβει τα αγωνιστικά μηνύματα (και οράματα) του καιρού του (αναφερόμαστε πάντα στο 1945).

Όμως η απογείωση αυτή, το ξανατονίζουμε, γίνεται πάνω από το λαυρεωτικό πεδίο, που είναι ένα σκηνικό εγκατάλειψης, ερήμωσης, απόγνωσης και «άδειας» προσμονής. Έτσι ολόκληρος ο Πρόλογος του πολύστιχου ποιήματος είναι μια καλειδοσκοπική εικόνα αυτής της αποσύνθεσης, που βέβαια αναφέρεται κυρίως στα χρόνια της κατοχής αλλά δεν φαίνεται να εξαιρεί και την εποχή που γνώρισε το Λαύριο ο Σαραντής. Τα στοιχεία που συνθέτουν αυτή την εικόνα είναι η ασχήμια και η δυστυχία. Ο Πρόλογος αρχίζει προεξαγγελτικά και τελειώνει εν είδει συμπεράσματος με τον στίχο - ερώτηση: Ποιός μίλησε για ομορφιά; Είναι μια ερώτηση άρνηση, μια απορία απόρριψη. Το «Ποιος μίλησε για ομορφιά;» σημαίνει: Ποιος διανοήθηκε να μιλήσει για ομορφιά; Κανένας δε μίλησε για ομορφιά. Η ασχήμια της πόλης αποδίδεται με μια σειρά από εύστοχες προσωποποιήσεις και εμπυχώσεις (ο Σαραντής σχεδόν καταχρηστικά θητεύει σ' αυτόν τον ανιμισμό που ήδη επισημάναμε). «Το πρόσωπο της πόλης είναι βλογοκομμένο απ' τη σκουριά και την απόγνωση», «έρχεται η παλίρροια των ερειπίων μ' ένα βραδύ καλπασμόν, ανελέητο», «οι μέρες έρχονται παιδούλες στολισμένες και περνούν σα χήρες βαρύτερες», «ο χρόνος είναι μίσθιος πομπός (δηλ. πληρωμένος νεκροπομπός) σε κηδείες». Η αποτύπωση της δυστυχίας εστιάζεται στα παιδιά και στους εργάτες των ορυχείων. Τα παιδιά, «πεινασμένα τραβούν στο λιμάνι / σμίγουν εκεί με λαθρέμπορους και καπνίζουν χασίσι», ενώ τα κρώασματα των ανεμόδαρτων γλάρων που αφηγούνται την ιστορία τους «τα περουνιάζουν ως τα κόκκαλα» και «οι νύχτες πέφτουνε πάνω στους ώμους της άμοιρης τούτης γενιάς δίχως έλεος». Οι εργάτες, «λεηλατημένοι άνθρωποι», όσοι πέθαναν, με το αχαμνό, εξαύλωμένο κορμί τους «πάχυναν τους χοίρους», όσοι κατάφεραν να επιζήσουν, νεκροί πλανόδιοι πιο πολύ παρά ζωντανοί, «πουλούν ένα στρέμμα πρωινού ουρανού για ένα ξεροκόμματο», «αγκομαχούν μέσα στις τρύπες της γης (μέσα στα μεταλλεία) σαν τους ασπαλάκους». Κι ο ποιητής διαπιστώνει μια πίκρα: «Δεν υπάρχει τίποτε να σε κρατήσει στον κατήφορο τούτης της εγκατάλειψης». Ήδη το σκηνικό, θα το προσέξατε, έχει γίνει σκοτεινό, νύχτιο, κι η ατμόσφαιρα έχει με-

ταβληθεί σε ατμόσφαιρα ζόφου. Όλα τα σκεπάζει η νύχτα. Αν λευκάξει κάτι, μοιάζει όχι με φως παρηγοριάς και ελπίδας μέσα στο σκοτάδι, αλλά με τη λάμψη μιας απειλής. «Λίγο πιο κάτω λευκάξει κυρίαρχο / το άγαλμα του Σερπιέρη / σφίγγοντας στ' αρπαχτικά του δάχτυλα / ένα φρεσκοκομμένο γυναικείο μαστό», σαφής όσο και μακάβρια αναφορά στην αρπαχτικότητα και πλεονεξία του Σερπιέρη και των άλλων εργοδοτών. Μέσα στην απόλυτη νύχτα ακούγεται ο «αγέρας που περνάει γκρινιάζοντας ανάμεσα στα φοινικόδεντρα». Αλλά δεν ακούγεται μονάχα η «γκρίνια» του αγέρα. Ακούγεται κι ένα τραγούδι, θα μας πει παρακάτω ο ποιητής. Είναι το τραγούδι του θανάτου. Ποιος, ύστερα απ' αυτά, θα τολμούσε να μιλήσει για ομορφιά!

Αν ο Πρόλογος του ποιήματος είναι το χτες του Λαυρίου, το πρώτο μέρος του αποδίδει το σήμερα (1945). Ατμόσφαιρα καρυωτακικής ανίας: Έρημοι νοτιοδυτικοί δρόμοι, οι βραδυνές ειδήσεις με το λεωφορείο των οκτώ, η στυφή γεύση του απογεύματος, ο θάνατος που τραγουδάει («θάνατος είναι οι κάργιες που χτυπιούνται, θάνατος οι λεροί ασήμαντοι δρόμοι», θα μας πει ο Καρυωτάκης στην «Πρέβεζά» του). Κι ανάμεσα σ' όλα τούτα τα πληχτικά και τα ανούσια, η «άδεια» προσμονή, το «περίμενε» ενός αβέβαιου μέλλοντος. Μπροστά στη σκοτεινή προοπτική, η ψυχή του ποιητή ασφυκτιά, οργίζεται, επαναστατεί. Οι στίχοι που ακολουθούν ακούγονται σαν κραυγές μιας κλιμακούμενης και γενικευόμενης απόγνωσης:

- Ως τότε με άδεια βήματα
θ' ακολουθούμε το πικρό ξόδι (την κηδεία) των ημερών μας
- Ως τότε θα βλέπουμε
με γκρίζες Πομπήιες μες στα μάτια (με σκοτεινό, βουλιαγμένο, δηλ. απαισιόδοξο βλέμμα)
- Ως τότε θα κρατήσουμε την καρδιά μας
με φιμωμένη αναπνοή
- Ως τότε θα κρατούμε την καρδιά μας
με οργή σπασμένη
σε συνθήματα!

Οι δύο τελευταίοι στίχοι θέλουν να πουν: Η οργή των ανθρώπων της γενιάς του '40 που συνθλίβονται ανάμεσα στο ζοφερό χτες, το προδομένο και «άδειο» σήμερα, και το αβέβαιο αύριο, δεν αφήνεται να φουντώσει, να ξεσπάσει και να παρασύρει, αλλά σπάει και εκτο-

νώνεται, σαν το κύμα, σε απλά και ανώδυνα συνθήματα.

Μόνη ανακούφιση η στοργή μιας γυναίκας, που μοιάζει με «νόστο χυμένο στη θάλασσα», με τη νοσταλγία δηλ. που ημερεύει τη θάλασσα και την κάνει ευδιάβατο δρόμο επιστροφής. Όμως ακόμη και η ευαισθησία καταντάει ένα βάρος, ο έρωτας δε φτερώνει τις καρδιές όπως πρώτα, δεν ασκεί λυτρωτική επίδραση. Αυτό που την αναπτερώνει είναι η προσδοκία ενός νέου αγώνα:

*Σαν θα φορέσω τ' άρματα
και σαν τους ξαναπάρω
τους έρμους-λόγγους
μάυρη μου μάνα!*

Οι σκόπιμα δημοτικοφανείς και εμβόλιμοι τούτοι στίχοι που απηχούν αντάρτικα τραγούδια, εκφράζουν κατά τρόπον προφητικό τον πόθο των αριστερών, που ηττημένοι στη «μάχη της Αθήνας» και ύστερα από τη συνθήκη της Βάρκιζας, υπέστειλαν τη σημαία του αγώνα τους, έκρυσαν τ' άρματα, όσα δεν παράδωσαν, για να ξαναρχίσουν την ένοπλη δράση σε καταλληλότερο χρόνο.

Όμως η προοπτική ενός τέτοιου αγώνα είναι μακρυνή σαν όνειρο, και η φυγαλέα σκέψη του δεν είναι αρκετή να καταλύσει τη σκληρή πραγματικότητα. Οι δρόμοι είναι πάντα έρημοι και νοτεροί, ο θάνατος, μόνος ξέγνοιαστος αυτός και ευχαριστημένος από τη συγκομιδή του, τραγουδάει, και η νύχτα πολιορκεί απειλητικά τα σπίτια των ανθρώπων. Από 'δω και κάτω όλο το ποίημα θα βυθιστεί σ' ένα εφιαλτικό και μαζί παρήγορο σκοτάδι νύχτας:

*Απόψε θ' αμπαρώσουμε τις πόρτες
κι ύστερα... ύστερα
τι περιμένουμε*

Τι περιμένουν οι άνθρωποι του Λαυρίου, οι άνθρωποι της καθημαγμένης Ελλάδας του 1945; Αυτό θα μας πει ο ποιητής στα μέρη του ποιήματος που ακολουθούν.

Πρώτα όμως ας δούμε την έξοχη εικόνα - αλληγορία του 2ου μέρους. Είναι «το σκυλί του αγέρα», άκρως παραστατική προσωποποίηση του ανειρήνευτου αγέρα του Λαυρίου, που «δεμένο στην τριχιά της νύχτας», τυραννιέται από τα «κουδούνια της σιωπής» (τα κουδούνια είναι όλοι οι μικροί, σχεδόν ανεπαίσθητοι θόρυβοι που συνθέτουν τη νυχτερινή σιωπή), μπερδεύεται μέσα στις στράτες και κλαίει,

κυλιέται μέσα στις πλατείες λαχανιάζοντας, σκουντουφλάει πάνω στα δέντρα που του πληγώνουν τα παιδιά, κι όταν αποζητάει ανακούφιση, τότε πέφτει, «φλογισμένο» καθώς είναι, στη θάλασσα, αλαφιάζοντας τα κοπάδια των κυμάτων (κι εδώ ο προσφιλής ανιμισμός του Σαραντή). Τι συμβολίζει το σκυλί του αγέρα, αν δεν είναι μια απλή προσωποποίηση - ζωοποίηση ενός φυσικού στοιχείου, δηλ. ένα καλλολογικό και αισθητικό στοιχείο; Προσωπικά βλέπω στο σκυλί του αγέρα την ψυχή της ίδιας της πόλης, που τρομαγμένη και πληγωμένη, αναζητεί την ανακούφιση, την ασφάλεια και την παρηγοριά στο υγρό στοιχείο (φυγή προς θάλασσα, ο πανάρχαιος τρόπος σωτηρίας των Ελλήνων).

Το τρίτο μέρος του ποιήματος ξανασυνδέεται με τα κομμένα νήματα του πρώτου. Στο τέλος του πρώτου μέρους βρίσκουμε τους κατοίκους του Λαυρίου, τους κατοίκους της Ελλάδας, αμπαρωμένους στα σπίτια τους, προστατευομένους αλλά και παγιδευμένους από τη νύχτα.

Κι όμως

την αγαπούμε τη νύχτα εμείς, την αγαπούμε,

θα μας διαβεβαιώσει ο ποιητής και το αισιόδοξο αυτό μήνυμα σαλπίζεται άλλες τρεις φορές μέσα στο ποίημα. Την αγαπούμε ακόμη κι απόψε (ο ποιητής συμπυκνώνει δραματικά τον χρόνο σε μια μόνη νύχτα, νύχτα - (παρά)δειγμα όλων των νυχτών της ξαγρύπνιας και της εγρήγορσης), που φρουρούμε τον ύπνο μας με μιαν κινητοποίηση όλων των αισθήσεων, με την αναμνή και την αγωνιστική ετοιμότητα (εφ' όπλου λόγχη). Την αγαπούμε, ακόμη κι όταν βάφεται με το ακριβό μας αίμα (κανένας αγώνας δεν είναι αναίμακτος), ακόμη κι όταν «υψώνεται ένας θάνατος σα σύνορο!» (κάθε θάνατος είναι ένα σύνορο, ένα σύνορο ανάμεσα ύπαρξης και ανυπαρξίας, ανάμεσα σ' έναν αγώνα αναίμακτο και σ' έναν αγώνα που καθαγιάζεται με τη θυσία). Η σκέψη του ποιητή κινείται ασταμάτητα και με γρηγοράδα ανάμεσα στο συγκεκριμένο και το αφηρημένο, το υπαρκτό και το φανταστικό. Έχουμε δηλ. μια συνεχή διαπλοκή του αισθητού με το νοητό (ο θάνατος - απώλεια αίματος, ο θάνατος - ορόσημο), πραγμάτων και αφηρημένων εννοιών. Ευδιάκριτες είναι οι δύο διαστάσεις της ποιητικής πραγμάτωσης του Σαραντή. Ενώ κινείται στο χώρο του λεγόμενου ποιητικού ρεαλισμού, μιας δηλ. ρεαλιστικής απόδοσης πραγμάτων

και καταστάσεων εμπυχωμένες από λυρική πνοή, αίφνης μετατοπίζεται στη σφαίρα ενός ρεαλισμού που δεν αφορά συγκεκριμένα πράγματα, αλλά «πραγματώνεται» στο χώρο της φαντασίας. Συμβολισμός και ποιητικός ρεαλισμός είναι ό,τι χαρακτηρίζει πιο ουσιαστικά την ποίηση του Γιώργη Σαραντή στο σύνολό της.

Αλλά ας ξαναγυρίσουμε στη Νύχτα του «Λαυρίου». Η νύχτα έχει σπηλιές να καταφεύγει κανείς κατά τη θύελλα, έχει μετερίζια (πολεμήστρες) ν' αγωνίζεται και να διασώζει την περηφάνεια του. Τη νύχτα αναμετρείται κανείς με εχθρούς που δεν εξοντώθηκαν οριστικά, αλλά που βρυκολάκισαν και «θέλουν χίλιους τρόπους να πεθάνουν». Κι ένας από τους τρόπους αυτούς είναι η αγάπη. Πάνω «στη βία τους γυμνάζεται η αγάπη μας» (δηλ. κατά την αντίληψη του Γ. Σαραντή, αν ερμηνεύω σωστά το πολιτικό υπόστρωμα του ποιήματος, ο ηττημένος αγωνιστής του λαϊκού κινήματος στη βία των νικητών αντέταξε τη συγχώρηση και την αγάπη), πλην όμως «στον ύπνο τους περνούμε σαν εφιάλτες», ενεδρεύοντας «με τη δυναμίτιδα του δίκιου μας» (ήταν κοινό το αίσθημα των νικημένων ανταρτών της «μάχης της Αθήνας», μετά τα Δεκεμβριανά και την υποχώρηση της Αταλάντης, ότι οι Άγγλοι και η Δεξιά τους έκλεψαν το δίκιο). Τώρα πια δεν απομένει τίποτε άλλο από το να σμιλεύσουμε την απόφασή μας (ο Σαραντής μιλάει εξ ονόματος όλων των αριστερών) για μια «ωκεάνια όραση του αιώνα μας», για μια πιο πλατιά αντίληψη των προβλημάτων του μεταπολεμικού ανθρώπου και της επίλυσής τους, μακριά από το πλέγμα διαμάχης αριστερών και δεξιών. Σ' αυτούς τους νέους προσανατολισμούς ας μένει ατημέλητη, «αχτένιστη», η μνήμη που μας καίει». Οι στίχοι: «Δοσμένοι απ' το σμιλάρι μιας απόφασης / στην ωκεάνια όραση του αιώνα μας», αντιπροσωπεύουν το οραματικό στοιχείο του ποιήματος. Παρακάτω θα πει μιλώντας σ' έναν φανταστικό σύντροφο «κι άναφτες τα καντήλια ενός οράματος / σ' όλα τα παρεκκλήσια του αίματός σου» (όραμα - αίμα, όραμα ενσαρκωμένο). Κι ακόμη θα μιλήσει για «κάποια απίθανα νησιά» που «τα τριγυρίζει τις νύχτες η έγνοια / μιας άλλης / πλατύτερης θάλασσας», από τη θάλασσα του Λαυρίου την «κλειδωμένη στο μουράγιο» «συμβολική κι εδώ παράσταση μιας άλλης ζωής, πιο πλατιάς από τη μίζερη και ασφυκτική ζωή μιας επαρχιακής πόλης που μόλις έχει επιζήσει από τη συμφορά του πολέμου, της κατοχής και της αδερφοκτονίας).

Ο ποιητής λοιπόν επιμένει πάντα στο να μεταβάλλει τη νύχτα σε φανταστικό πεδίο αγώνα, όπου ζει κανείς κατ' αναπλήρωση την κατάσταση και την πραγμάτωση των ονείρων του. Να την αναβαθμίζει από χώρο απόκρυφης, καταφυγής και αδράνειας, σε πεδίο αντίστασης, τιμής και ελευθερίας.

*Από νύχτα σε νύχτα με το ράσο μιας πράξης
διαφεύγει η τιμή των ανθρώπων
το σπίλο (το σπίλωμα, την αμαύρωση)*

(έξοχη κι εδώ η εικόνα - παρομοίωση της τιμής με καλόγηρο που ντυμένος στο ράσο του γλιστράει μέσα στο σκοτάδι για να γλυτώσει από την ατίμωση).

*τώρα που η έγνοια για τη λευτεριά
γυμνή κάτω από τον ήλιο
τιμωρείται*

(μια ακόμη σαφής αναφορά στα γεγονότα της εποχής. Κάθε φροντίδα για πολιτική και κοινωνική ελευθερία μένει λαμπερή αλλά και γυμνή = ανυπεράσπιστη κάτω από τον ήλιο και «τιμωρείται» με θάνατο).

Να λοιπόν γιατί αγαπούμε τη νύχτα κι ας μας περιζώνει απειλητικά κι ας αλυχτάει σαν το σκυλί έξω από την πόρτα μας. Πρώτα γιατί στεγάζει τα όνειρά μας και τα οράματά μας, έπειτα γιατί είναι λημέρι λευτεριάς και τέλος γιατί στο ζεστό κόρφο της κουρνιάζει και τρέφεται κάθε ελπίδα για μελλοντική «νεκρανάσταση», κι όχι βέβαια μονάχα των αριστερών. (Ολοκληρώνοντας τη νοηματική και αισθητική ανάλυση του 3ου και πιο πολύστιχου μέρους του ποιήματος (41 στίχοι), θα το χαρακτηρίζαμε ως την ιδεολογική ραχοκοκκαλιά του, το νοηματικό του πυρήνα και τον κεντρικό του άξονα. Η όλη εικονοπλασία της ενότητας συμπληρώνεται με την εικόνα της φωτιάς που σηματοδοτεί την αγνότητα, τη συντροφικότητα με την εικόνα του αγώνα. («Από νύχτα σε νύχτα φουντώνει / μια τεράστια πυρκαγιά / που την ανασαίνουμε / με λαίμαργα στέρνα»). Είναι η φλόγα της φωνής (της αγωνιστικής κραυγής; γιατί όχι) που πυρπολεί τις θημωνιές της σιωπής, σε τούτη την ώρα των μεγάλων αποφάσεων για συνέχιση του αγώνα).

Με το τέταρτο μέρος του ποιήματος επιστρέφουμε στο γνώριμο σκηνικό της σιωπής («ντυμένη με τα μαύρα τα μεσάνυχτα / είναι η σιωπή που οδεύει για τους τάφους»), των δακρύων («η κιβωτός της

πόλης πλέει σε δάκρυα»), της ερημιάς («Η ερημιά κρυνώνει στ' ακρογιάλι»), της αγανάκτησης και του θυμού όχι μόνο των ανθρώπων αλλά και των ασύχων («κι ο δρόμος πετροβόλησε τα τζάμια μας / με μια κραυγή που σήκωσε απ' τη λάσπη»), της απόγνωσης («Ως τότε θα κρατούμε την καρδιά μας / με φιμωμένη αναπνοή / μ' οργή σπασμένη σε συνθήματα»). Είναι οι οκτώ επαναλαμβανόμενοι στίχοι του Ιου μέρους που ήδη αναλύσαμε. Εδώ πρέπει να εξαρθεί η έγνοια του ποιητή για τις μελλοντικές γενιές (ο Σαραντής είναι νεαρός πατέρας στο 1945). Εμείς οι μεγάλοι έχουμε φιμωθεί έτσι κι αλλιώς, τα παιδιά μας όμως «Πότε θα τραγουδήσουν τα παιδιά μας».

Ακολουθεί το 5ο μέρος και η όμορφη (αν και κάπως ρομαντική) σκηνή της συνάντησης και του αποχωρισμού των δυο συντρόφων (πρόσμειξη πραγματικών και φανταστικών στοιχείων: το σύννεφο που τους κρύβει, ο άνεμος που λημεριάζει στ' αψηλά τους μέτωπα, ο ήλιος που γλυκοφέγγει πίσω απ' όλες τις πράξεις τους). Των δυο συντρόφων που χωρίζουνε σ' έναν «δρόμο βαθύ», δίνοντας τα χέρια τους σαν «δυο πλατύστομες κούπες αγάπης», και που είναι βέβαιο ότι θ' ανταμώνουν «σ' ένα ζεστό «εις υγείαν».

Η ενότητα τελειώνει με την έκφραση θαυμασμού σ' έναν πραγματικό ή ιδεατό σύντροφο, σ' ένα πρότυπο αγωνιστή και οραματιστή που «άναψτε τα καντήλια ενός οράματος / σ' όλα τα παρεκκλήσια του αίματός του» και που έρχεται μέσα στην πικρονύχτα, «σα ρίγος διαπερνώντας το τρισκόταδο», να του αναμοχλεύσει τις τύψεις, να του θυμίσει το χρέος του.

*Με τυραννούνε οι πράξεις που δεν τόλμησα
το αίμα που δεν έδωσα με καίει!*

(ο ηθικός απολογισμός ενός ποιητή που οι περιστάσεις τον δίδαξαν να δίνει μεγαλύτερη αξία παρά στις ιδέες, στη θυσία παρά στα μεγάλα λόγια και στις αγνές προθέσεις).

Στο 6ο μέρος συναντάμε μερικούς από τους πιο σκοτεινούς και πολύσημους στίχους του ποιήματος. Κυριαρχεί βέβαια κι εδώ η ατμόσφαιρα της παγιδευμένης θα 'λεγα σιωπής, όπου μέσα της στήνεται η ενέδρα στη σκέψη, οι θερμές ομιλίες δεν αποσώνονται αλλά μένουν μετέωρες, οι διαχύσεις (ανάμεσα σε φίλους; ανάμεσα σε συντρόφους;) είναι καταδικασμένες να πεθάνουν και η ψυχική ευφορία της βραδιάς εξανεμίζεται και παγώνει μέσα στο διάστημα, μέσα στο κενό.

Από το ψυχικό τοπίο μεταφερόμαστε και πάλι έξω στη θάλασσα του Λαυρίου, την «κλειδωμένη στο μουράγιο» (αναφορά στους άπραγους ή ξέμπαρκους ναυτικούς της πόλης; Ή ο ποιητής αναφέρεται σε μια νοητή θάλασσα;) που περνάει τις ώρες της αναγκαστικής απραξίας με την αναπόληση μιας δράσης έστω αιματηρής, και την ονειροπόληση (έγνοια, φροντίδα) μιας πλατύτερης θάλασσας, «των μακρυσμένων ταξιδιών και των γαλάζιων πόντων», όπως θα 'γραφε και ο Νίκος Καββαδίας («Mal du départ»).

Από τα πλοία και τα «όνειρα τα δεμένα στο μουράγιο», πάλι στο πλοίο της ύπαρξης που τώρα έρχεται να «κουρνιάσει» πάνω από μian άβυσσο (το υπαρξιακό κενό), ενώ οι έγνοιες κουράστηκαν πια να «φτερακάνε», να χτυπούν δηλ. τα φτερά τους χωρίς να μπορούν να πετάξουν. Γαλήνη και βύθισμα στην ανυπαρξία,

*Νόστος της γαλήνης (γαλήνιας) πατρίδας
νόστος της ανυπαρξίας*

ύστερα από την τρικυμία της αναζήτησης και τον κάματο της δράσης.

Όμως και πάλι η σιωπή «τρικυμίζει» από την «αιματομένη και αλήτισσα» φωνή (κραυγή) της απελπισίας και της ελευθερίας, της απελπισμένης ελευθερίας. Η συνείδηση του προδομένου αγωνιστή δεν μπορεί να γαληνέψει, ανταριάζεται από την επιταγή του χρέους. Και το αμφίσημο πεδίο δράσης - ονειροπόλησης, ύπαρξης - ανυπαρξίας, αγώνα - γαλήνης, σιωπής - φωνής, συμπληρώνεται από την «αστρική» εικόνα του φεγγαριού που το απελπίζει ο ουρανός και κατεβαίνει στη γη να την φιλήσει και να πεθάνει. Τι συμβολίζει το απελπισμένο, κατεβασμένο στη γη και πεθαμένο φεγγάρι; Τα ιδανικά που ξέφτισαν από μόνα τους και πέθαναν; Ή μήπως την ομορφιά που χάθηκε ανεπανόρθωτα; Είπαμε ο Γιώργης Σαραντής κρατάει επτασφράγιστα τα μυστικά του στο κομμάτι τούτου του «Λαυρίου». Αλλά γιατί να αναζητούμε πάντα κάποιο συγκεκριμένο νόημα στους στίχους; Δε φτάνει άραγε η ατμόσφαιρα και η μαγεία της υποβολής;

Το 7ο μέρος αρχίζει με μian οπτικοακουστική εικόνα. Η «φωνή της θύελλας», δρασκελώντας βορεινές αποστάσεις και ύπνους (οι πιο απείρους αγέρηδες στο Λαύριο έρχονται από το βοριά), ιππεύοντας την άπειρη θάλασσα, έρχεται πάνω στη χλόη της ακοής (τα τριχίδια του αυτιού) και τη γδέρνει, τη «ματώνει» (προσφιλείς οι παραστάσεις αί-

ματος στον Σαραντή). Και η φωνή της θύελλας είναι ένα δάσος που το σαρώνει καλπάζοντας η πυρκαγιά (και οι εικόνες της φωτιάς του είναι προσφιλείς). Ο ποιητής μας το λέει καθαρά. Η επερχόμενη θύελλα, ύστερα από την προσωρινή απραξία και γαλήνη, θα 'ρθει να σαρώσει και να κάψει τα πάντα. Ετούτος ο κόσμος έχει ανάγκη από κάθαρση και εξαγνισμό!

Ακολουθεί ακόμη μια ψηφίδα. Το ποίημα είναι ένα πελώριο ψηφιδωτό εικόνων και ιδεών που φαινομενικά μονάχα στερείται αλληλουχίας και ειρμού. Είναι η ομολογία του ποιητή ότι προσπαθεί να πραγματοποιήσει μια οικουμενική θεώρηση της ανθρώπινης ζωής, ότι μετέχει σ' όλα τα ανθρώπινα (οικουμενική συνείδηση).

*Έρχομαι απ' όλες τις στράτες και τις πράξεις
των ανθρώπων*

Το τέλος της ενότητας συναπαρτίζεται από τους στίχους - λάιτ μοτίβ που σφραγίζουν και το πρώτο μέρος. Η ερημιά των δρόμων της νοτισμένης πόλης, ο θάνατος ως άλλος τροβαδούρος της νύχτας που τραγουδάει γιατί είναι χορτάτος, η απειλή της νύχτας,

*απόψε θ' αμπαρώσουμε τις πόρτες
κι ύστερα... ύστερ...*

Το εξάστιχο μετεωρίζεται νοηματικά στο σβησμένο *ύστερ...* Λείπει ο στίχος: Τι περιμένουμε! Δεν περιμένουν τίποτα πια οι κρυμμένοι κάτοικοι του Λαυρίου, δεν προλαβαίνουν να περιμένουν. Η απειλή έχει ορμήσει κιόλας μέσα στα αμπαρωμένα σπίτια, έχει παραβιάσει το οικογενειακό άσυλο. Έτσι δεν έγινε και με τον ποιητή μας; Τι μας είπε η γυναίκα του; «Και κάποιο πρωινό χτύπησε η πόρτα μας... Ένας χωροφύλακας ήρθε εξουσιοδοτημένος να τον συνοδεύσει στη χωροφυλακή». Στο ποίημα η λεηλασία του ιδιωτικού χώρου γίνεται, ποιητική αδεία, νύχτα. Οι κρυμμένοι αριστεροί, γενικά οι αντιφρονούντες, συλλαμβάνονται. Και οι μανάδες σπαράζουν:

*Πού να σε κρύψω, ακριβέ γιέ μου,
πώς να σε κρύψω*

που σε προδίνει η οργή σου η βροντερή

(η οργή για την αδικία και την προδοσία που ξεσπάει σε κραυγές διαμαρτυρίας). Οι τρεις τούτοι εμβόλιμοι στίχοι είναι η αντίστιξη, το αντισφάλπισμα των στίχων:

Σαν θα φορέσω τ' άρματα
 και σαν τους ξαναπάρω
 τους έρμους λόγγους
 μαύρη μου μάννα!

και όλοι μαζί συνθέτουν τον κεντρικό νοηματικό άξονα ολόκληρου του ποιήματος: *Οι νύχτες του Λαυρίου, οι νύχτες του 1945 (όλες οι νύχτες όλης της Ελλάδας), προστατευτικές και ενεδρεύουσες, παρήγορες και ταυτόχρονα απειλητικές, γεννούν αλλά και πνίγουν τα όνειρα προτού αυτά πάρουν σάρκα και οστά με τον αγώνα.*

Κι όμως θα ομολογήσει για τέταρτη φορά ο ποιητής μας
 Την αγαπούμε τη νύχτα εμείς
 την αγαπούμε
 ακόμα κι όταν τη χρωματίζει
 το ακριβό μας αίμα.

Και το πολύστιχο και πολύφθογγο ποίημα του Γιώργη Σαραντή ολοκληρώνεται με το εξάστιχο του δου μέρους που λειτουργεί σαν Επίλογος. Ο ποιητής, με τόνο θριαμβευτικό, αντιστικτικά προς τον κυρίαρχο ελεγειακό τόνο του υπόλοιπου ποιήματος, προαναγγέλλει τη δικαίωσή του και διασαλπίζει την τελική νίκη. Οπτασιάζεται την ταύτισή του με τον ήλιο, το υπέρτατο σύμβολο της ελευθερίας, που δραπετεύει για να φέρει στους οπλισμένους σταυροφόρους που τον καρτεράνε «το άγριο ρίγος μιας ανάγκης». Κι έτσι καθώς ανεβαίνει πυριφλεγής στον ουρανό (πυρφόρο όραμα) - εμφανής εδώ η επίδραση από τον Ηράκλειτο - «ανεμίζουν της φωτιάς του τα μαντήλια από παντού». Το ποίημα στο τέλος του αναβαθμίζεται και αισθητικά. Από την ασχήμια του νοτερου και νύχτιου Λαυρίου στην έκπαγλη ομορφιά του φωτοδότη 'Ηλιου!

Οκτώβρης - Νοέμβρης 1989
 ΓΙΩΡΓΟΣ Π. ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ

Γ Ι Ω Ρ Γ Η Σ   Σ Α Ρ Α Ν Τ Η Σ

Δ Α Υ Ρ Ι Ο

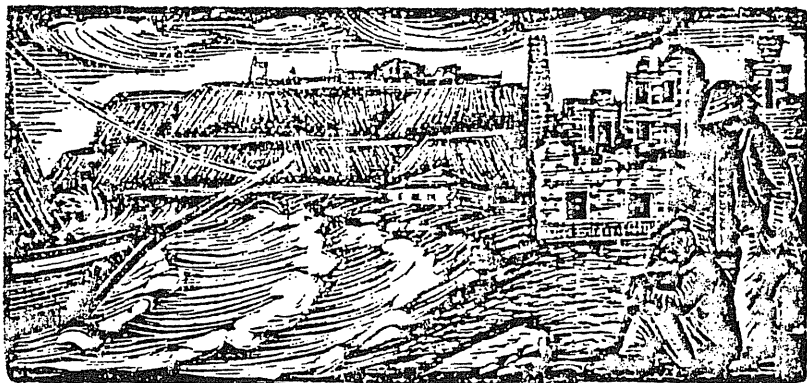
ΣΥΝΘΕΣΗ

Τ Α "Π Ε Ι Ρ Α Ϊ Κ Α Χ Ρ Ο Ν Ι Κ Α,,

ΛΑΥΡΙΟ
ΧΡΟΝΙΚΟ 1941 - 44

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ
ΔΙΑΧΥΤΕΣ ΑΙΣΤΗΣΕΙΣ
(Ποιήματα 1939)
ΗΛΙΟΙ ΣΤΟ ΓΕΡΜΑ
(Ποιήματα 1948)

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ποιος μίλησε για ομορφιά;

*Το πρόσωπο της πόλης είναι βλογοκομμένο
απ' τη σκουριά και την απόγνωση
οι ευρύχωροι δρόμοι της μοιάζουνε σάμπως
αγορασμένοι από δημοπρατήριο
κι έρχεται η παλίρροια των ερειπίων
μ' ένα βραδύ καλπασμόν, ανελέητο
κι έρχονται στολισμένες παιδούλες οι μέρες
και περνούνε σα χήρες βαρύπενθες.
Κι ο χρόνος είναι μίσθιος πομπός σε κηδείες.*

*Με τους νοτιάδες τα πεινασμένα παιδιά
τραβούν στο λιμάνι
σμίγουν εκεί με λαθρέμπορους*

και καπνίζουν χασίσι
η ανεμοδαρμένη ιστορία των γλάρων
τα περουνιάζει ως τα κόκκαλα
κι οι νύχτες πέφτουνε πάνω στους ώμους
της άμοιρης τούτης γενιάς δίχως έλεος.
Δεν υπάρχει τίποτα να σε κρατήσει
στον κατήφορο τούτης της εγκατάλειψης.

Κι είναι οι πλανόδιοι τάφοι
των λεηλατημένων ανθρώπων
που εξαϋλώθηκαν παχαίνοντας χοίρους
πουλόντας ένα στρέμμα πρωινού ουρανού
για ένα ξεροκόμματο
αγκομαχόντας μέσα στις τρύπες της γης
σαν τους ασπαλάκους.

Νύχτα, γκρινιάζοντας περνάει
ο αγέρας στα φοινικόδεντρα
λίγο πιο κάτω λευκάζει κυρίαρχο
το άγαλμα του Σερπιέρη
σφίγγοντας στ' άρπαχτικά του δάχτυλα
ένα φρεσκοκομμένο γυναικείο μαστό.

Ποιος μίλησε για ομορφιά!

I

Έρημοι δρόμοι νοτεροί
οι βραδυνές ειδήσεις
με το λεωφορείο των οχτώ τι περιμένουμε
γεύση στυφή του απογεύματος
ο θάνατος που τραγουδάει
κι ύστερα... ύστερα!...

Ως τότε τούτη η προσμονή
ως τότε μ' άδεια βήματα
θ' ακολουθούμε το πικρό ξόδι των ημερώ μας.

Με γκρίζες Πομπήιες μες στα μάτια
ως τότε θα βλέπoμαστε
ως τότε θα κρατούμε την καρδιά μας
με φιμωμένη αναπνοή
μ' οργή σπασμένη
σε συνθήματα!

Φυσάει νοτιά, νόστος χυμένος απ' τη θάλασσα
στοργή από μια γυναίκα
η ευαισθησία μου είναι βάρος
κι ο έρωτας
δε μας σηκώνει ο έρωτας
δε μας γλυτώνει!

Σαν θα φορέσω τ' άρματα
και σαν τους ξαναπάρω
τους έρμους λόγγους
μαύρη μου μάννα!

Έρημοι δρόμοι νοτεροί
ο θάνατος που τραγουδάει
η νύχτα φέρνει ολόγυρα τα σπίτια μας
απόψε θ' αμπαρώσουμε τις πόρτες
κι ύστερα... ύστερα
τι περιμένουμε!

II

*Κι απέξω είναι τ' αγέρα το σκυλί
δεμένο στην τριχιά της νύχτας*

*Το τυραννά η σιωπή με τα κουδούνια της
πεδικλωμένο μες στις στράτες κλαίει
μες στις πλατέες κυλιέται λαχανιάζοντας
τα δέντρα του πληγώνουν τα παΐδια*

*Κι ως πέφτει φλογισμένο μες στη θάλασσα
λαφιάζει τα κοπάδια των κυμάτων!*

III

Κι όμως
την αγαπούμε τη νύχτα εμείς, την αγαπούμε
ακόμα κι απόψε
που φρουρούμε τον ύπνο μας
με τις κεραίες ολόρθες των αισθήσεων
με την αναμονή
εφ' όπλου λόγχη

Από νύχτα σε νύχτα φουντώνει
μια τεράστια πυρκαγιά
που την ανασαίνουμε
με λαίμαργα στέρνα

Και πυρπολεί τις θημωνιές της σιωπής
η φλόγα της φωνής που ζει την ώρα!

Την αγαπούμε τη νύχτα εμείς
την αγαπούμε
ακόμα κι όταν τη χρωματίζει
το ακριβό μας αίμα
κι υψώνεται ένας θάνατος σα σύνορο!

Έχει σπηλιές η νύχτα για τη θύελλα
και για την περηφάνια μετερίζια
και πολεμούμε εφτάψυχους βρυκόλακες
που θέλουν χίλιους τρόπους να πεθάνουν

Στη βία τους γυμνάζεται η αγάπη μας
στον ύπνο τους περνούμε σαν εφιάλτες
με την ενέδρα με τη δυναμίτιδα
του δίκιου μας

Δοσμένοι απ' το σμιλάρι μιας απόφασης
στην ωκεάνιαν όραση του αιώνα μας
μ' αχτένιστη τη μνήμη που μας καίει!

Από νύχτα σε νύχτα με το ράσο μιας πράξης
διαφεύγει η τιμή των ανθρώπων
το σπίλο
τόρα που η έγνοια για τη λευτεριά
γυμνή κάτω απ' τον ήλιο
τιμωρείται με θάνατο

Την αγαπούμε τη νύχτα εμείς
την αγαπούμε
έτσι όπως ξέρουμε να τη βλέπουμε
μάννα στοργική των ονείρω μας
κόρφο ζεστό για τη νεκρανάσταση
λημέρι για τη λευτεριά!

IV

Ντυμένη με τα μαύρα τα μεσάνυχτα
είναι η σιωπή που οδεύει για τους τάφους

Η κιβωτός της πόλης πλέει σε δάκρυα

Η ερημιά κρυώνει στ' ακρογιάλι

Κι ο δρόμος πετροβόλησε τα τζάμια μας
με μια κραυγή που σήκωσε απ' τη λάσπη!

Κι ως τότε τούτη η προσμονή
ως τότε μ' άδεια βήματα
θ' ακολουθούμε το πικρό ξόδι των ημερών μας

Με γκρίζες Πομπηίες μες στα μάτια
ως τότε θα βλέπoμαστε

Ως τότε θα κρατούμε την καρδιά μας
με φιμωμένη αναπνοή
μ' οργή σπασμένη σε συνθήματα!

Και τα παιδιά
πότε θα τραγουδήσουν τα παιδιά μας!

V

Από νύχτα σε νύχτα συναντιούνται
δυο σύντροφοι
ένα σύγνεφο στέλνει η βροχή
και τους κρύβει
στά αψηλά τους τα μέτωπα λημεριάζει
ένας άνεμος
πίσω απ' όλες τις πράξεις τους γλυκοφέγγει
ένας ήλιος

...σ' ένα δρόμο βαθύ θα χωρίσουνε
Δυό πλατύστομες κούπες αγάπης τα χέρια τους
θ' ανταμώνουνε σ' ένα ζεστό «εις υγείαν»

Κι εγώ πόσο μικρός σου φανερώθηκα
σε κείνη την πολιορκημένην άνεση
όντας τις πικρονύχτες με τριγύριζες
σα ρίγος διαπερνώντας το τρισκόταδο
κι άναφτες τα καντήλια ενός οράματος
σ' όλα τα παρεκκλήσια του αίματος σου.

Με τυραννούνε οι πράξεις που δεν τόλμησα
το αίμα που δεν έδοσα με καίει!

VI

Ύστερα ενέδρες της σκέψης, ενέδρες της σιωπής
 θερμές μετέωρες
 απ' το θάνατο μιας διάχυσης
 βραδυνές ευφορίες της καρδιάς
 που πάγωσαν στο διάστημα.

Κι η θάλασσα κλειδωμένη στο μουράγιο
 περνάει τις ώρες της ζουγραφίζοντας
 ναυτικές ιστορίες
 για τραγικά ναυάγια караβιών
 για αιματηρές ανταρσίες πληρωμάτων
 και για κάποια απίθανα νησιά
 που τα γεμίζουνε θρύλους
 οι παράξενοι επισκέπτες τους
 και που τα τριγυρίζει τις νύχτες η έγνοια
 μιας άλλης
 πλατύτερης θάλασσας

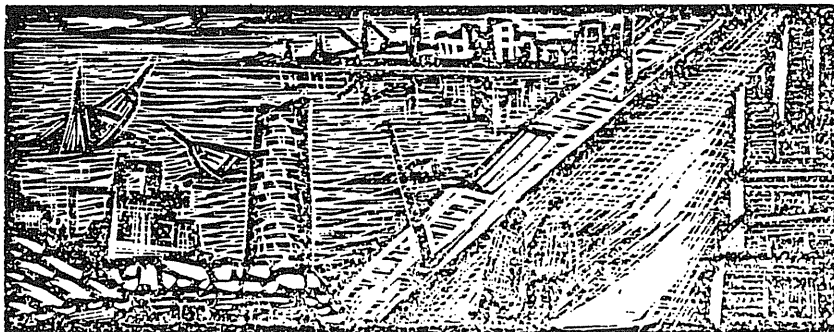
Ύστερα το πλοίο μας κούρνιασε
 πάνω από μιν άβυσσο
 κι οι έγνοιες μας κουράστηκαν να φτερακάνε

Νόστος της γαληνής πατρίδας
 νόστος της ανυπαρξίας

Κι είναι η φωνή που τρικούμίζει ένα μελίσσι
μέσα στους θάμνους της σιωπής
η αιματομένη εκείνη
η αλήτιστα φωνή

Κι είναι το φεγγάρι
που το απελπίζει ο ουρανός και κατεβαίνει στη γη
που κατεβαίνει να τη φιλήσει
και να πεθάνει!

VII

Και δρασκελώντας βορεινές αποστάσεις
 και ύπνους
 την άπειρη ιππεύοντας θάλασσα
 ματώνει τη χλόη της ακοής μας
 η φωνή της θύελλας
 - Κι είναι ένα δάσος η φωνή της
 που το καλπάζει η πυρκαγιά.

Έρχομαι απ' όλες τις στράτες και τις πράξεις
 των ανθρώπων

Έρημοι δρόμοι νοτεροί
 ο θάνατος που τραγουδάει
 η νύχτα φέρνει ολόγυρα τα σπίτια μας
 απόψε θ' αμπαρώσουμε τις πόρτες
 κι ύστερα... ύστερ...

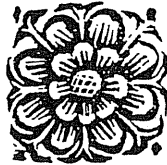
Πού να σε κρύψω, ακριβέ γιέ μου,
 πώς να σε κρύψω
 που σε προδίνει η οργή σου η βροντερή.

Την αγαπούμε τη νύχτα εμείς
 την αγαπούμε
 ακόμα κι όταν τη χρωματίζει
 το ακριβό μας αίμα
 Κι υψώνεται ένας θάνατος σα σύνορο!

VIII

Οπλισμένοι σταυροφόροι
με καρτέραγαν στις πόρτες
κι ήμουνα ο δραπέτης ήλιος
τ' άγριο ρίγος μιας ανάγκης
Κι ανεμίζαν της φωτιάς μου τα μαντήλια
από παντού!

1945

*Summary***YORGOS SARANTIS: "LAVRION" SEMANTIC
AND AESTHETIC ANALYSIS**

The creator of the poetic composition "Lavrion", Yorgos Sarantis, lived in and came to know the "metal-miners' town" at a crucial period for Greece (1945). The country had emerged blood - soaked from the War, the Occupation and the civil conflict of the December Incident. Reflection on the past awakens horror in the poet's soul, but anticipation of the future fills him with uncertainty. Lavrion, with the wretchedness of the life of its inhabitants, the inequalities of its social structure, the grey and dismal aspect of its buildings and its "nocturnal landscape", is an ideal symbolic vehicle, materially and spiritually, for expressing the bitter taste of the Left's defeat and the sense of unseen danger which strangles the dreams of the poet's generation even before their incorporation in the struggle. And yet this outstanding and ambitious poem does not end on a note of pessimism, but of triumph. The poet, at least at a personal level, announces his vindication and proclaims the final victory.

YORGOS STAMATIOU